

بررسی و تحلیل رضایتمندی شهروندان از روند تبدیل روستا به شهر (نمونه موردی: شهر جدید خلیل شهر)

الهه صفی جهانشاهی^۱، صدیقه راد^۲، مهدی خداداد^{۳*}

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه حکیم سبزواری.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه زنجان.

۳- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه گلستان.

Khodadadmehdi91@yahoo.com

چکیده

گسترش تدریجی کالبد شهر به پیرامون و دست‌اندازی شهر به اراضی روستاهای اطراف، محدودیت‌ها و زیانهای کالبدی اقتصادی، اجتماعی و محیطی خاص خود را نیز تحمیل می‌نماید؛ از یکسو ساختار معیشت روستا تحت تأثیر همجواری با شهر به تدریج تغییر ماهیت داده و از مکانی تولیدی به کانونی بی‌هویت و انگل‌شهر تبدیل می‌شود. این بررسی با استفاده از روش کتابخانه‌ای و میدانی و با روش توصیفی، به بررسی و تحلیل رضایتمندی شهروندان از روند تبدیل روستا به شهر خلیل شهر پرداخته است. روش جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای و بررسیهای میدانی بوده است. طبق بررسی‌های انجام شده اکثریت پاسخگویان از لحاظ بُعد اجتماعی و محیطی از ایجاد شهر خلیل شهر راضی و ۵۸/۲۱ درصد از لحاظ بُعد اقتصادی ناراضی بوده‌اند. بنابراین روند تبدیل روستا به شهر در مورد شهر خلیل شهر در ابعاد اجتماعی و محیطی موفق و در بُعد اقتصادی ناموفق ارزیابی شده است. همچنین با ایجاد شهر خلیل شهر از میزان مهاجرت روستاییان به شهر کاسته نشده است و این روند همچنان ادامه دارد. ایجاد شهر خلیل شهر نتوانسته است از میزان بیکاری کم کند. با ایجاد شهر خلیل شهر میزان دسترسی ساکنان این شهر و روستاهای تحت نفوذ آن به خدمات بهبود یافته است و پاسخگویان از ارائه خدمات اظهار رضایت کردند. یکی از راهکارهای مهم برای موفقیت روند تبدیل روستا به شهر، ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب با توجه به پتانسیل‌های موجود در شهر خلیل شهر می‌باشد.

واژگان کلیدی: روابط شهر و روستا، خلیل شهر، استان مازندران.

مقدمه و طرح مسأله

اکثر جمعیت شهری کشورهای در حال توسعه در شهرهای کوچک و میانی زندگی می‌کنند از سویی جمعیت ساکن در نواحی روستایی این کشورها با این شهرها رابطه نزدیکی برقرار نموده‌اند (Owusu, 2005:21). اندیشه تأکید بر نقش شهرهای کوچک در توسعه روستایی و منطقه‌ای مدت زمان زیادی است که در جریان بوده است (Tacoli, 2003: 28). نقش شهرها در توسعه روستایی از طریق پیوندها و مناسبات روستایی- شهری تحقق می‌یابد، مناسبات میان روستا-شهرها هم تغییرات شهری و هم تغییرات روستایی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. روابط بین مراکز شهری و مناطق روستایی اطراف شامل جریان مردم، کالاها، پول و اطلاعات به همراه دیگر مبادلات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌شود (کمانرودی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۷). پارادایم‌های جدید

توسعه، شبکه‌ها و جریان‌ها را در نظر می‌گیرند؛ چراکه جریان‌ها و پیوندهای بین نواحی روستایی و شهری مهم است (Lynch, 2005: 5). دقیقاً همانند سایر ارتباطات و جریان‌های اجتماعی دیگر، جریان‌های اساسی و مهمی از رفت و آمد مردم، کالا و سرمایه بین شهر و روستا وجود دارد. بنابراین روابط شهری- روستایی در روند برنامه‌ریزی باید پذیرفته شوند (Clayton et al, 2005, 186). هیندردینک و تیتوس (۱۹۹۸) اظهار می‌دارند که در مناسبات روستایی- شهری نقش شهرهای کوچک بسیار مهم است ولی اکثراً نادیده گرفته می‌شود (Hinderdink and Titus, 1998, 49).

از این‌رو برای دستیابی به ایجاد تعادل فضایی منطقی‌تر سکونتگاه‌ها، شهرهای کوچک به‌ویژه شهرهایی که موقعیت استقرار آنها در شبکه سکونتگاه‌ها به‌عنوان عامل و واسطه میان کانون‌های شهری و روستایی عمل نمایند، مورد توجه اندیشمندان قرار گرفت (Egziabhar, 2004: 6). راهبرد توسعه شهرهای کوچک از دهه ۱۹۷۰ به‌منظور ایجاد نظام سکونتگاهی متناسب و یکپارچه والگویی عادلانه‌تر اقتصادی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفت. عدم تعادل در نظام سلسله مراتب سکونتگاهی، توزیع مکانی نامتعادل جمعیت، دوگانگی بین نواحی روستایی و شهری، نادیده گرفته شدن منابع روستایی، تشدید مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ، نظام متمرکز مدیریتی، همراه با آثار نامطلوب اجرای رویکردهایی نظیر قطب رشد، سبب شد که راهبرد توسعه شهرهای کوچک که مبتنی بر دیدگاه توسعه از پایین به بالادست، در جهت اهداف توسعه شهری، روستایی، منطقه‌ای و ملی مطرح شود و در سیاستگذاریها و برنامه‌ریزی‌های کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه -مورد توجه و عنایت قرار گیرد (قادرمزی، ۱۳۸۳: ۱۵۰).

در زمینه نقش شهرهای کوچک در توسعه سه دیدگاه متفاوت و مشخص وجود دارد. برخی از محققان نسبت به موضوع ایجاد شهرهای کوچک از روستاهای بزرگ دیدگاه منفی داشته و معتقدند که شهرهای کوچک انگلی بوده و نقش استعماری در حوزه خود بازی میکنند و حتی در اثر پیوند شهرهای کوچک با نواحی روستایی، برتری و تسلط شهرهای انگلی ما در شهری بروز یافته و شدیدتر می‌شود. از سوی دیگر به واسطه دسترسی مستقیم نخبگان شهری و موسسات اداری به جمعیت روستایی، نواحی روستایی از منابع مفید برای ساکنان روستایی تهی می‌گردد (ایزدی خرامه، ۱۳۸۰: ۵۳۷). در مقابل کسانی که دیدگاه منفی راجع به نقش شهرهای کوچک دارند، عده‌ی کثیری نیز هستند که راجع به نقش شهرهای کوچک در توسعه دیدگاه مثبت داشته و معتقد به پویا بودن شهرهای کوچک هستند.

طرفداران پویا بودن شهرهای کوچک معتقدند که شهرهای کوچک برای کالاهای مصرفی شهری و برای کالاهای کشاورزی تولید شده در نواحی روستایی بازار ایجاد می‌کنند و بهبود جریان کالا کمک می‌کنند و به سبب تراکم در رشد جمعیت شهری در شهرهای کوچک، تقاضا برای تولیدات کشاورزی نواحی روستایی نزدیک افزایش می‌یابد. علاوه بر این شهرها برای نیروی کار مازاد حوزه نفوذ روستایی خود، مشاغل غیرکشاورزی مهیا نموده و به‌عنوان مقاصد جایگزین برای مهاجران بالقوه به شهرهای کوچک عمل می‌کنند. شهرهای کوچک اثرات سوء رشد شهرهای بزرگ چون افزایش نابرابریهای منطقه‌ای، به وجود آمدن مشکلات برای دولت و ناپایداری زیست‌محیطی کاسته و برای متمرکز کردن خدمات عمومی همچون خدمات توسعه کشاورزی، بهداشتی و آموزشی؛ جهت دستیابی بیشتر جمعیت روستایی به آنها، مناسب هستند و می‌توانند در ایجاد تعادل و توزیع متوازن جمعیت و کاهش تفاوت‌های نواحی شهری و روستایی موثر واقع شوند. گروه سوم از محققان کسانی هستند که دیدگاه واقع‌بینانه‌ای نسبت به شهرهای کوچک دارند و بر این امر اذعان دارند که شهرهای کوچک نه الزاماً انگلی و نه الزاماً پویا هستند، بلکه پویایی و انگلی بودن آنها و همچنین کارکرد این شهرها بسته به روابطشان با حوزه‌های نفوذ، ویژگی‌های کشورهای که در آن استقرار یافته‌اند و تدوین اجرای سیاستها برای تقویت شهرهای کوچک، متفاوت خواهد بود (همان: ۵۳۸).

بررسی‌ها نشان می‌دهد، تحقیقات راجع به نقش شهرهای کوچک در توسعه منطقه‌ای، روستایی در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ در اغلب کشورهای در حال توسعه صورت گرفته است که به این نتیجه رسیده‌اند که شهرهای کوچک در صورت برخورداری از شرایط و امکانات لازم، می‌توانند در توسعه روستایی مثرتر واقع گردند. از جمله تحقیقاتی که راجع به تبیین و ارزیابی نقش شهرهای کوچک در توسعه انجام گرفته است، کار چیانگ تان^۱ در منطقه «ونزو»^۲ چین است که در واقع به دنبال طرح دولت چین مبنی بر

1. Chiang tan

2. Wenzhou

تجدید حیات شهرهای کوچک، در سلسله مراتب اداری و شهری و تقویت بازار روستایی آنها روابط و محلات سنتی این شهرها، مطرح و اجراء گردید (فنی، ۱۳۸۲، ۱۸). اوسون^۱ (۲۰۰۴)، شهرهای کوچک و توسعه غیرمتمرکز در غنا (تئوری و عمل) از DCDM استفاده نموده است. بر اساس DCDM، هدف تقویت سرمایه‌های ناحیه‌ای تنها رشد این مراکز نیست بلکه تقویت پیوندهای روستا - شهری است. اهداف دیگر آن تقویت کشاورزی در پسرکرانه‌ها و به‌وجود آوردن فرصت‌های اشتغال برای کشاورزان است. کورتنی^۲ و همکاران (۲۰۰۷)، در مقاله‌ای با عنوان شهرهای کوچک به‌صورت زیرمجموعه در توسعه روستایی انگلیس: بررسی ارتباطات شهر و روستا در چهار شهر کوچک در انگلیس به اندازه‌گیری قدرت ادغام اقتصادی شهر و پسرکرانه آن پرداخته است. نتایج حاکی از ارزش بالقوه شهر به‌عنوان زیر مجموعه توسعه در اقتصاد محلی پسرکرانه‌های خود شرایط اشتغال و خدمات ارائه می‌دهد. به‌نظر می‌رسد فعالیت‌های کشاورزی به‌عنوان پیوند اقتصادی شهر و روستا همچنان پا برجا می‌ماند و هنوز هم نقش مهمی در توسعه روستایی اطراف شهرها دارد.

یولید^۳ و همکارانش (۲۰۱۰)، در گزارشی با عنوان روایت‌های روستاشهری و روندهای فضایی در اروپا به مطالعه و آنالیز روابط شهر و روستا پرداخته‌اند. نتایج این گزارش شامل؛ سنتزی جامع از همه مطالعات صورت گرفته در دهه‌های اخیر در رابطه با مفاهیم شهری و روستایی، در محتوای روندهای فضایی معاصر در اروپا، تعریف گرایش‌ها و روندهای کلیدی در مورد پویایی شهری و روستایی در اروپا و اعتبارسنجی این روندها به‌وسیله متخصصان اروپایی، شامل نویسندگان اصلی درگیر با کارهای علمی اخیر در زمینه روابط شهر و روستا می‌باشد.

میکانیک و همکاران (۱۳۹۵)، در مقاله خود با عنوان کارکرد فضایی شهرهای کوچک در ارتباط با روستاهای پیرامون شهر سربیشه به این نتیجه رسیدند که این شهر کوچک در کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگتر و تثبیت جمعیت روستایی خود و ارائه خدمات نقش بسیار کمی داشته و در واقع این مرکز شهری برای جذب مهاجران بالقوه و بالفعل این نواحی در شرایط موجود، فاقد توانایی لازم بوده است. اکبریان رونیزی (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان بررسی نقش ارتقاء روستاها به شهر در توسعه نواحی روستایی دهستان ایچ شهرستان استهبان به این نتیجه رسید که ارتقاء ایچ به نقطه شهری توانسته نقش مؤثری در توسعه روستاهای این دهستان داشته باشد که البته در خصوص نقش شهر بر شاخص‌های مورد در بین روستاها تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که بین مراجعه و ارتباط روستاییان به شهر ایچ با ارزیابی آنها از نقش این شهر در توسعه روستایی و نیز رضایت‌مندی آنها از شهر شدن ایچ، رابطه معنادار مستقیم آماری وجود دارد.

بررسی و تحلیل اثرات توسعه روستا - شهرها و شهرهای کوچک در توسعه منطقه عنوان مقاله‌ای است که توسط بوذر جمهری و طاهری (۱۳۹۱)، نوشته شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد: ایجاد روستا-شهرها به استناد تحلیل‌های آماری و مقایسه ضرایب آنتروپی، جینی و کشش‌پذیری جمعیت (در دو دوره قبل و بعد از ایجاد)، موجب ایجاد تعادل فضایی - جمعیتی در ابعاد ناحیه‌ای شده، و از سوی دیگر با استقرار خدمات متنوع اداری، اقتصادی - اجتماعی و رفاهی در آنها از حدود ۵۰ درصد رفت و آمدهای غیر ضرور و پر هزینه روستائیان منطقه به مرکز شهرستان جلوگیری شده و موجبات رضایت آنها را فراهم کرده است. از نظر اقتصادی در روستا - شهرها بیش از ۲۰ نوع شغل جدید (دولتی و خصوصی) و مراکز ارائه خدمات کشاورزی (نهادها، کود، سم و ...) و دامپزشکی بخش خصوصی ایجاد شده و حدود ۳۰ تا ۸۰ درصد مراکز خرید و فروش محصولات کشاورزی از نیشابور به این شهرها تغییر مکان داده‌اند و در نهایت کاهش رفت و آمد به نیشابور، کاهش هزینه‌های حمل و نقل و افزایش سود و درآمد روستائیان منطقه مورد مطالعه را موجب شده‌اند.

در مقاله‌ی ارزیابی اثرات زیست‌محیطی تبدیل روستاها به شهر غازی و همکاران (۱۳۸۹)، بیان شده است که رویکرد موجود در تبدیل یک سکونت‌گاه روستایی به شهردر ایران رویکردی دو ارزشی دو وجهی است که حاکی از عدم توجه کامل به ابعاد متنوع، خصائص، و ویژگی‌های این گونه از سکونتگاه‌ها است و فقط تقاضاهای مردمی و عوامل سیاسی در شکل‌گیری و تبدیل یک روستا به

1. Yankson
2. Courtney
3. Uljed

شهر نقش دارند. رحمانی‌فضلی و پریشان (۱۳۸۸) در مقاله‌ی خود تحت‌عنوان تحولات ساختاری-کارکردی پس از تبدیل نقاط روستایی به شهر به این نتیجه رسیدند که ایجاد ساختارها جدید، تغییراتی در بافت کالبدی شهر، ساختار مدیریتی و ... به وجود آورده است و همچنین افزایش کمی و کیفی امکانات آموزشی، کاهش مهاجرفرستی و افزایش مهاجرپذیری، کاهش نقش فعالیتهای زراعت و دامداری و افزایش فعالیتهای خدماتی و اداری، انواع امکانات و خدمات، بهبود نظم هندسی آرایش فضایی مسکن، تغییر در روابط و مناسبات سکونتگاه‌های و... از جمله تغییراتی بوده که در ساختارها و عملکردهای سابق به وجود آمده است.

رضوانی، منصوریان و احمدی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای تحت‌عنوان ارتقا روستاها به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی در شهرهای فیروزآباد و صاحب در استان لرستان و کردستان با استفاده از ۹ شاخص ذهنی در قلمروهای سلامت، مشارکت، اوقات فراغت، کار، کیفیت محیط، مسکن، آموزش، بهزیستی فردی، اطلاعات و ارتباطات، درآمد و ثروت به این نتیجه رسیده اند که ارتقا روستا به شهر باعث بهبود چشمگیر کیفیت زندگی در شهر فیروزآباد و بهبود نسبی کیفیت زندگی در شهر صاحب شده است. در مقاله‌ای دیگر سیف‌اللهی، شهابی و صالحی (۱۳۸۷) تحت‌عنوان اثرات تبدیل روستا به شهر بر بخش کشاورزی مناطق روستایی مطالعه موردی شهر اژه در پایاب زاینده‌رود، نتیجه‌گیری نمودند که هر چند، تبدیل نقاط روستایی به شهر، مشکلاتی برای بهره برداران از دام در این گونه شهرها به وجود می‌آورد، اما به علت محدودیت گسترش شهرها، بر میزان کاهش اراضی کشاورزی چندان موثر نخواهد بود؛ و با تثبیت جمعیت و جذب جمعیت روستاهای پیرامون، به جوان‌گرایی و بهبود وضعیت سواد نیروی انسانی شاغل در بخش کشاورزی نیز خواهد انجامید.

در مقاله روند تبدیل روستا به شهر و پیامدهای آن در شهرستان تالش، ضیاء توانا و امیرانتخابی (۱۳۸۶) به این نتیجه رسیده‌اند که جمعیت و فعالیت‌های تجاری و خدماتی در نوار باریک جاده سراسری به سمت تالش دارای تمرکز زیادی می‌باشد که در نتیجه آن با به هم پیوستگی سکونتگاه‌های کنار جاده، کریدوری شهری در حال شکل‌گیری می‌باشد. ضمن آنکه، بافت متخلخل و پراکنده‌ی روستایی محدوده‌ی شهرهای جدید به سرعت با ساخت و سازهای شهری پر می‌شوند. اما با بهره‌گیری از مدل باغ‌شهرها، می‌توان مصالحه‌ای بین فضاها و کارکردهای شهری و روستایی ایجاد نمود، به‌گونه‌ای که ضمن حفظ اراضی کشاورزی و فضاهای طبیعی، سکونتگاه‌های روستایی پراکنده را نیز از خدمات و امکانات زیر بنایی و روبنایی شهری برخوردار نموده و در نهایت به یکپارچگی ساختاری - عملکردی رسانید. ایزدی‌خرامه (۱۳۸۰) در رساله‌ی دکترا خود با عنوان تبدیل روستا به شهر و نقش آن در توسعه روستایی مورد مطالعه استان فارس به این نتیجه می‌رسد که علی‌رغم وجود جنبه‌های مثبت و منفی در تبدیل روستا به شهر، به منظور ایفای نقش موثر این مراکز در سلسله مراتب سکونتگاهی و توسعه، تجدید نظر در معیارها و ملاک‌های تبدیل روستا به شهر ضروری بوده و لزوم اجرای راهبرد توسعه شهرهای کوچک برای توسعه روستایی بیش از پیش احساس می‌شود و سیاست تبدیل روستا به شهر نیز می‌بایست در چارچوب این راهبرد دیده می‌شود.

بدین منظور با مطالعه و تحقیق صورت گرفته بر روی شهر خلیل شهر، در پی این می‌باشیم که روند تبدیل روستا به شهر در مورد شهر مورد مطالعه تا چه اندازه در دستیابی به توسعه موفق بوده است. بنابراین سوالاتی به شرح زیر مطرح می‌شود؛

۱- آیا تبدیل روستا به شهر باعث بهبود کیفیت زندگی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی شهر خلیل شهر گردیده است؟

۲- آیا تبدیل روستا به شهر در کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگتر و تثبیت جمعیت در نواحی روستایی مورد مطالعه نقش داشته است؟

۳- آیا تبدیل روستا به شهر باعث افزایش فرصتهای شغلی و کاهش بیکاری در نواحی روستایی مورد مطالعه شده است؟

۴- آیا تبدیل روستا به شهر در افزایش و بهبود کارکردهای خدماتی آنها جهت ارائه خدمات بیشتر به روستاهای تحت پوشش خود در نواحی روستایی مورد مطالعه موثر بوده است؟

فرضیات تحقیق:

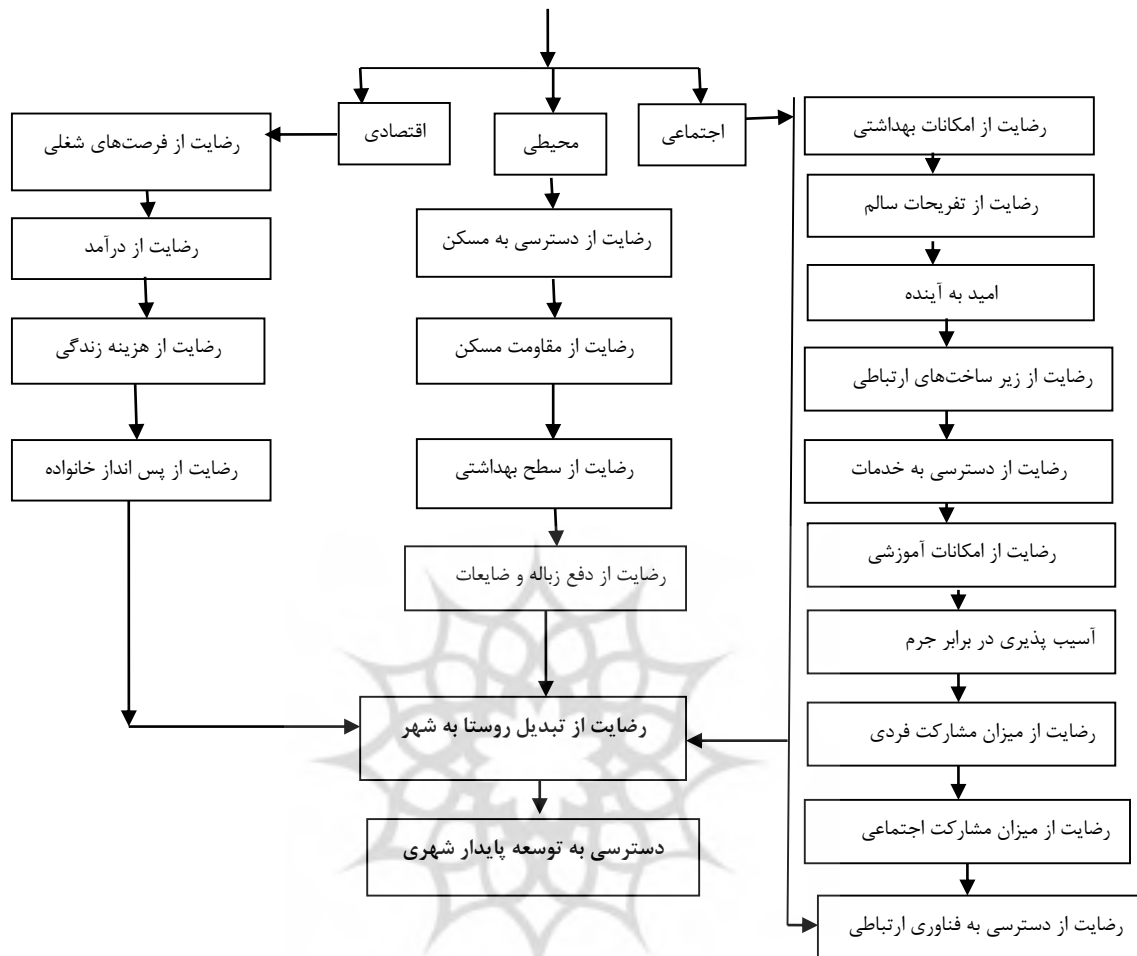
- ۱- تبدیل روستا به شهر باعث بهبود کیفیت زندگی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی گردیده است.
- ۲- تبدیل روستا به شهر در کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگتر و تثبیت جمعیت در نواحی روستایی مورد مطالعه نقش دارد.
- ۳- تبدیل روستا به شهر باعث افزایش فرصتهای شغلی و کاهش بیکاری در نواحی روستایی مورد مطالعه شده است.
- ۴- تبدیل روستا به شهر در افزایش و بهبود کارکردهای خدماتی آنها جهت ارائه خدمات بیشتر به روستاهای تحت پوشش خود در نواحی روستایی مورد مطالعه موثر است.

مبانی نظری

از گذشته دور تا به امروز، در تمامی تمدن‌ها یا کشورها، شهرنشینی بارزترین نحوه تکامل جوامع انسانی به شمار می‌رود. با ظهور انقلاب صنعتی و با گسترش شتابان شهرها، مخصوصاً متروپول‌ها، جوامع انسانی ساکن در آنها، با مشکلات عدیده‌ای رو به رو شده‌اند. یکی از بارزترین این مشکلات، تمرکز گرایی شدید در یک یا چند شهر و گسیختگی نظام سلسله مراتبی شهری در اکثر کشورها می‌باشد (Amy k.hahs, Mark j.mcdonnell, 2005:51). بر اساس تحقیقی که در سال ۱۹۷۶ صورت گرفته و در سال ۱۹۷۷ توسط سازمان ملل متحد منتشر شده، ۷۱ کشور از ۱۱۴ کشور در حال توسعه بر این عقیده بوده‌اند که توزیع فضایی جمعیت آنها غیر قابل قبول بوده و از این رو به اصلاحات اساسی برای ایجاد تغییرات قابل توجه در توزیع فضایی و جابه جایی داخلی جمعیت پرداخته‌اند. ۲۴ کشور یا ۲۰ درصد کشورها بر این عقیده بوده‌اند که نحوه ی توزیع جمعیت در کشورشان تاحدی غیر قابل قبول بوده و در خور مداخله و سیاستگذاری است (Avijta, 1999:54).

در ایران، شبکه‌ی شهری عملکرد سلسله مراتبی نداشته و شمار کانونهای زیستی، توزیع فضایی و حجم جمعیتی آنها از یک نظام عملکردی سلسله مراتبی تبعیت نمی‌کند و شبکه شهری همچنان در جهت تمرکزگرایی در حال تحول است (نظریان، ۱۳۷۵: ۸۲). از دیگر سو اگر هدف از توسعه کشور، توسعه ی همه مناطق خارج از شهرهای بزرگ باشد بطوریکه، علاوه بر شهرها، تمام نواحی روستایی را دربرگیرد، یکی از مهمترین تلاشها، عطف توجهات به شهرهای کوچک و به نوعی تعیین ارزبایی آنها در توسعه ناحیه‌ای است (فنی، ۱۳۸۰: ۲).

پیرو همین سیاست، برنامه‌ریزان شهری و مجریان امر مناطق‌ها به منظور تمرکز زدایی از قطبهای بزرگ شهری و در راستای تجدید سلسله مراتب شهری دست به اقداماتی زده اند که از جمله میتوان به ایجاد شهرهای کوچک اشاره کرد (سرابی، ثانی، ۱۳۸۶: ۲). در برخی از کشورهای در حال توسعه نظیر کنیا، مصر، مالزی و... به منظور جلوگیری از تمرکز شدید شهری، ایجاد فرصتهای شغلی جدید، کاهش مهاجرت روستا به شهرهای بزرگتر، خدمات رسانی به روستاها و... به امر توسعه و ایجاد شهرهای کوچک از طریق تقویت کانونهای روستایی بزرگ و ارتقاء آنها در سلسله مراتب سکونتگاهی توجه گردیده است (ایزدی خرامه، ۱۳۸۰: ۹). در کشور ما نیز توسعه شهرهای کوچک از طریق اجرای سیاست ارتقای روستاهای بزرگ و مستعد به شهر شدن، یکی از اقداماتی بوده که با هدف بهبود کیفیت و استانداردهای زندگی در نواحی روستایی، کاهش مهاجرت به شهرهای بزرگ و جذب مهاجران در شهرهای کوچک انجام گرفته است (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۱: ۵). تعداد روستاهایی که تازه تبدیل به شهر شده‌اند در حال افزایش است و این شهرهای تازه تأسیس که باید ساکنان آن عوارض شهرنشینی را هم بپردازند، مسایل جدیدی چون حمل و نقل شهری، ترافیک معابر، مهندسی شهرسازی، عقب نشینی کوچه‌ها و معابری که از قبل بدون ضابطه ایجاد شده‌اند، جمع‌آوری و حمل زباله، مقررات و مهندسی معابر، امکانات ورزشی فرهنگی، تفریحی و اجتماعی و مشکلات شهرنشینی و روی آوردن به آپارتمان نشینی و... را باید تجربه کنند (باقری، ۱۳۹۰: ۲).

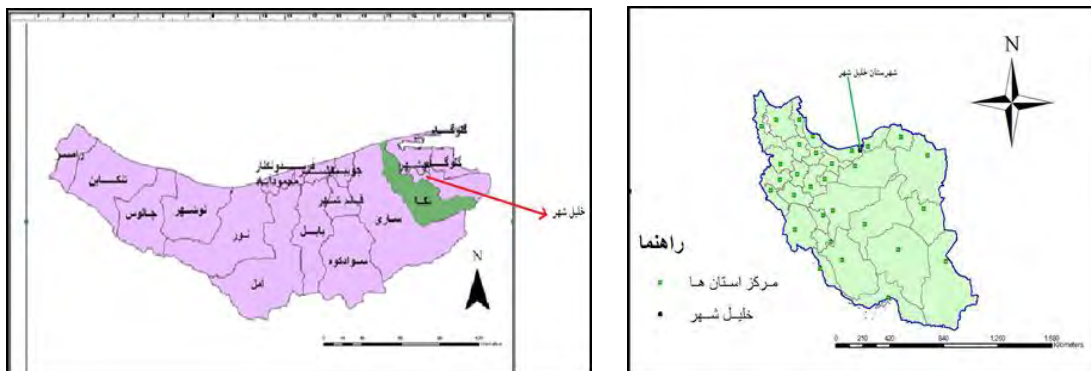
نمودار ۱: مدل مفهومی تحقیق (روند تبدیل شهر به روستا)

روش تحقیق

تحقیق مورد نظر از نوع کاربردی می‌باشد و روش جمع آوری اطلاعات در این پژوهش مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی است. جامعه آماری تحقیق شهر جدید خلیل شهر می‌باشد و برای انجام تحقیق ۷۰ نمونه به روش تصادفی ساده از بین ساکنان شهر خلیل شهر انتخاب شده‌اند و با استفاده از شاخص‌های تحقیق، روند توسعه این شهر مطالعه شده است.

معرفی شهر مورد مطالعه

خلیل شهر از شهرهای استان مازندران در شمال ایران است. این شهر، در بخش مرکزی شهرستان بهشهر قرار دارد. جمعیت خلیل شهر در سال ۱۳۹۰، برابر با ۱۰۱۲۹ نفر گزارش شده است؛ و وسعت محدوده و حریم شهر برابر ۱۵۰۰ هکتار ذکر کرده‌اند. خلیل شهر در ۲۰ کیلومتری غرب گلوگاه و در جنوب راه آسفالت بهشهر- گلوگاه واقع شده است. این شهر پیش از این از روستایی به نام خلیل محله از توابع دهستان‌های پنج‌هزاره مرتبط با بخش گلوگاه بوده است. خلیل شهر، شهر نوین‌پایه‌ای است که از تجمیع روستاهای ملامحله، گته‌زمین، رباط، مالیکلا، کشیر خیل، عموزاد محله، علمدار محله، رکاوند، و کلاک به وجود آمده است. مرکز خلیل شهر بین محله رباط و علمدار محله است. شهر نوین‌پایه خلیل شهر به عنوان چهل و هشتمین شهر مازندران معرفی شده است. این شهر کوچک به همراه روستای رباط در دامنه کوه جهانمورا قرار دارد. خلیج گرگان در شمال و جنگل انبوه دامنه شمالی کوه جهانمورا در پیرامون آن جای دارد. شاخه‌های (رودخانه سفیدرود) زمین‌های این آبادی‌ها راقطع نموده و دره بسیار عمیقی در برخی نقاط تشکیل داده است.

نقشه (۱): موقعیت شهرستان بهشهر و خلیل شهر

یافته‌های پژوهشی تحقیق

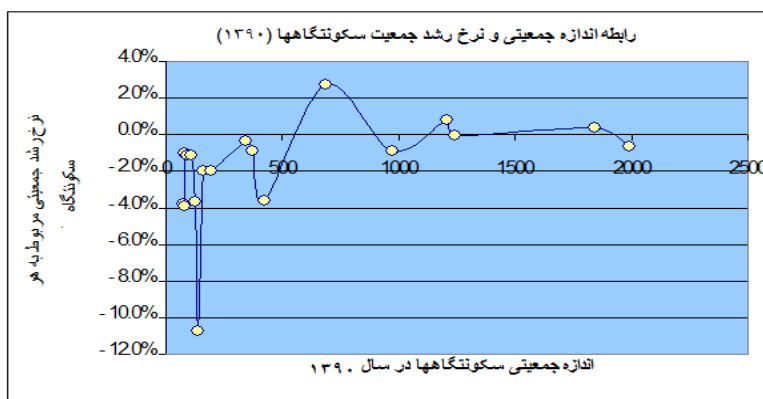
- بررسی جمعیت خلیل شهر و حوزه نفوذ روستایی

شهر جدید خلیل شهر از تجمیع نه روستا به وجود آمده است با توجه به محدوده شهر که ۱۵۰۰ هکتار می باشد تمامی روستاهای اطراف به‌عنوان روستاهای حوزه نفوذ شهر به حساب می‌آیند. برخلاف رشد مثبت تعداد خانوار در سکونتگاه‌های محدوده مورد مطالعه؛ رشد جمعیتی در این آبادی‌ها (نه در همه آنها) به‌طور کلی منفی بوده است. در سال ۱۳۹۰، ۸۳ درصد از سکونتگاه‌ها دارای رشد منفی بوده‌اند که از این ۸۳ درصد، ۶۳ درصد از کل جمعیت روستاها را در خود جای داده‌اند. در ادامه باید اضافه کرد که از این ۱۵ روستای دارای رشد منفی، مجموعاً ۹۹۵ نفر کسر شده است. همچنین ۱۷ درصد از روستاها دارای نرخ رشد مثبت بوده که این ۱۷ درصد روستا، ۳۷ درصد از جمعیت روستاها را در خود جای داده‌اند و مجموعاً ۳۱۹ نفر به آنها طی دوره دهساله ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ اضافه شده است.

جدول شماره (۱): جمعیت و نرخ رشد جمعیت کل محدوده حوزه نفوذ خلیل شهر طی دو دهه اخیر

نام آبادی	جمعیت	جمعیت	نرخ رشد	جمعیت
کل محدوده	۱۰۹۲۲	۱۰۸۰۵	-۰.۱٪	۱۳۹۰

سرعت تخلیه یا کاهش جمعیت (به عبارت دیگر سرعت مهاجرفرستی) در سکونتگاه‌هایی که کم جمعیت‌تر هستند نسبت به سکونتگاه‌های پرجمعیت بیشتر است.

نمودار شماره (۲): اندازه جمعیتی هر روستا و نرخ رشد جمعیتی آن در ده سال اخیر

جدول شماره (۲): مقایسه تغییرات جمعیتی سکونتگاههای حوزه نفوذ خلیل شهر

۱۳۸۰-۱۳۹۰	۱۳۷۰-۱۳۸۰	دوره زمانی	
15	10	تعداد	روستاهای دارای رشد منفی
83%	56%	درصدتعداد	
6397	2704	جمعیت	
63%	25%	درصدجمعیت	
995	796	جمعیت کسرشده	
3	8	تعداد	روستاهای دارای رشد مثبت
17%	44%	درصدتعداد	
3,732	8101	جمعیت	
37%	75%	درصدجمعیت	
319	679	جمعیت اضافه شده	
18	18	تعدادکل	کل روستاها
10129	10805	جمعیت کل	

همان‌طور که در نمودار (۲) مشاهده می‌شود؛ نمی‌توان خط رگرسیونی در ارتباط با پراکندگی داده‌ها ترسیم نمود. بنابراین عملاً رابطه‌ای معنادار بین دو عامل فوق وجود ندارد. البته می‌بایست به این مطلب نیز اشاره کرد که با دقت در نمودار فوق مشاهده می‌شود که نرخ رشد همه سکونتگاه‌های زیر ۵۰۰ نفر جمعیت منفی است؛ و در این میان برخی از این سکونتگاه‌ها با سرعت بسیار زیادی در حال از دست دادن جمعیت خود می‌باشند. با توجه به اندازه جمعیتی سکونتگاه‌ها، پراکندگی آنها در بستر جغرافیایی، تحولات جمعیتی آنها و خدمات مرکزی موجود در آنها، میتوان روستاهای محدوده را به شرح زیر سطح‌بندی نمود:

روستای ولمازو با توجه به اندازه جمعیتی مناسب، رویه تغییرات جمعیتی مثبت، و وجود خدمات گوناگون و متعدد میتواند به عنوان روستای سطح یک در محدوده شرقی حوزه نفوذ خلیل شهر مطرح شود.

روستای یخکش نیز با توجه به موقعیت مکانی مرکزی در محدوده حوزه نفوذ خود، برخورداری از خدمات نسبتاً مناسب، تحولات جمعیتی رو به رشد و فاصله مناسب از خلیل شهر، می‌تواند به عنوان یکی دیگر از روستاهای سطح یک در محدوده مورد مطالعه مطرح باشد.

متأسفانه در قسمت جنوبی محدوده حوزه نفوذ خلیل شهر، روستایی که بتواند نقش مرکزی را برای منظومه روستایی بخشی از محدوده ایفا کند وجود ندارد؛ اما با تقویت روستای **غریب محله**، بخصوص با توجه به این که این روستا در حال حاضر نیز از خدمات نسبتاً مناسبی برخوردار میباشد؛ میتوان روستای مذکور را به عنوان روستای سطح یک در نظر گرفت.

در سایر نواحی محدوده به دلایل گوناگون از جمله فاصله نامناسب از خلیل شهر، نداشتن موقعیت مرکزی برای پیرامون، عدم برخورداری از جمعیت مناسب و... مرکز منظومه روستایی نمی‌تواند پیشنهاد شود (طرح هادی خلیل شهر، ۱۳۸۷).

- نتایج مربوط به شهر

اثرگذاری اجتماعی و اقتصادی خلیل شهر بر حوزه نفوذ
پیش‌بینی احتمالات رشد و تحولات جمعیت شهر در آینده

نرخ رشد جمعیت این شهر طی سالهای مختلف بخصوص درچهل سال اخیر با روندی کاهشی مواجه بوده است؛ به‌طوری‌که از نرخ رشد سالانه ۴٫۳ درصد در بین سالهای ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ به ۷ درصد در ۱۰ سال اخیر رسیده است.

- ارزیابی رضایت‌مندی اجتماعی از روند توسعه خلیل شهر

با توجه به این که حداکثر امتیاز هر گویه برابر با ۵ می‌باشد، مجموع حداکثر نمره‌های هر شاخص برابر ۳۵ می‌باشد. با مجموع نمره‌های هر پاسخگو به شاخص‌ها و طبقه‌بندی آن در قالب کم، متوسط و زیاد، میزان رضایت پاسخگویان نسبت به هر شاخص با درصد بیان شده است. ۶۴/۲۸ درصد پاسخگویان از امکانات بهداشتی راضی و ۱۰ درصد آنها ناراضی بوده‌اند. در مقابل در زمینه‌ی میزان رضایت از امکانات تفریحات سالم فقط ۱۸/۶ درصد پاسخگویان از سطح امکانات تفریحی شهر رضایت داشتند و حدود ۶۰ درصد آنها از سطح امکانات تفریحی ناراضی بوده ان دو اعتقاد داشتند جوانان خلیل شهر امکانات لازم جهت تفریحات سالم را دارا نمی‌باشند.

جدول شماره (۳): ارزیابی پاسخگویان به بُعد اجتماعی

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	
۱۶/۷۲	۲۰/۱۸	۱۸/۱	۹/۶۳	۵/۳۶	میانگین
۲/۲۷	۲/۰۵	۱/۴	۲/۷۶	۱/۶	انحراف از میانگین
۲۳/۹	۲۹/۰۱	۲۵/۸۵	۱۳/۴	۷/۸۴	درصد پاسخگویان

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

همان‌طورکه درجدول (۳) آمده است، حدود ۲۵/۹۱ درصد از پاسخگویان از لحاظ بُعد اجتماعی از ایجاد شهر خلیل شهر راضی و حدود ۲۱/۲۴ درصد ناراضی بوده‌اند.

- ارزیابی میزان رضایت‌مندی اقتصادی از روند توسعه خلیل شهر

۲۲/۸۵ درصد از پاسخگویان از ایجاد فرصتهای شغلی در خلیل شهر اظهار رضایت کردند درحالی‌که ۵۰ درصد آنها ناراضی بوده اند. همچنین حدود ۳۷/۱۴ از میزان درآمد خود راضی و حدود ۵۰ درصد ناراضی بوده‌اند.

جدول شماره (۴): ارزیابی پاسخگویان به بُعد اقتصادی

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	
۷/۵	۱۰/۲۵	۱۱/۵	۲۶	۱۴/۷۵	میانگین
۱/۴۴	۲/۰۱	۳	۲/۲	۲/۲	انحراف از میانگین
۱۰/۷۱	۱۴/۶۴	۱۶/۴۴	۳۷/۱۴	۲۱/۱۷	درصد پاسخگویان

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

همان‌طور که در جدول (۴) آمده است، حدود ۲۵/۳۵ درصد از پاسخگویان از لحاظ بُعد اقتصادی از ایجاد شهر خلیل شهر راضی و حدود ۵۸/۲۱ درصد ناراضی بوده‌اند. بنابراین طبق اظهار نظر پاسخگویان روند تبدیل روستا به شهر در بُعد اقتصادی در شهر خلیل شهر ناموفق بوده است. ضمناً نرخ بیکاری در این شهر نسبت به شهرستان بهشهر بسیار بیشتر است که موجب مهاجرت افراد بیکار در خلیل شهر به بهشهر به منظور جستجوی کار خواهد شد (طرح هادی خلیل شهر، ۱۳۸۷).

جدول شماره (۵): مقایسه شاخصهای اشتغال در خلیل شهر و شهرستان بهشهر

محدوده	خلیل شهر	شهرستان بهشهر
بارتکفل	4.55	3.87
نرخ بیکاری	21.0%	16.9%
اشتغال در بخش کشاورزی	25.4%	25.7%
اشتغال در بخش صنعت	21.4%	29.6%
اشتغال در بخش خدمات	53.2%	44.7%

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

- ارزیابی رضایت‌مندی پاسخگویان از روند توسعه شهر در بُعد محیطی

حدود ۴۲،۳۱ درصد پاسخگویان از دسترسی به مسکن راضی و حدود ۶،۵۸ درصد آنها ناراضی بوده‌اند.

جدول شماره (۶): ارزیابی پاسخگویان به بُعد محیطی

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	میانگین
۱۶/۲۵	۱۶/۵	۱۷/۵	۱۳	۶/۷۵	میانگین
۲/۹۵	۱/۱۹	۴/۰۵	۵/۱۹	۲/۶	انحراف از میانگین
۲۳/۲۱	۲۳/۶	۲۵	۱۸/۵۵	۹/۶۴	درصد پاسخگویان

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

همان‌طور که در جدول (۶) آمده است، حدود ۴۶/۸۱ درصد از پاسخگویان از لحاظ بُعد محیطی از ایجاد شهر خلیل شهر راضی و حدود ۲۸/۱۹ درصد ناراضی بوده‌اند. بنابراین طبق اظهار نظر پاسخگویان روند تبدیل روستا به شهر در بُعد محیطی در شهر خلیل شهر موفق بوده است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با توجه بررسی صورت در این پژوهش که با هدف بررسی و تحلیل رضایت‌مندی شهروندان از روند تبدیل روستا به شهر خلیل شهر گرفته نتیجه می‌شود که؛ ۱- سرعت تخلیه یا کاهش جمعیت (به عبارت دیگر سرعت مهاجر فرستی) در سکونتگاههایی که کم جمعیت‌تر هستند نسبت به سکونتگاه‌های پر جمعیت بیشتر است. ۲- نرخ رشد همه سکونتگاه‌های زیر ۵۰۰ نفر جمعیت منفی است. ۳- هفت روستا به راه آسفالت دسترسی مستقیم ندارند. ۴- هفت روستا از مجموع ۱۸ روستای واقع در حوزه نفوذ از گازلوله کشی برخوردارند. ۵- سهم بخش خدمات نسبت به دو بخش صنعت و کشاورزی بیشتر می‌باشد. ۶- نقش اقتصادی غالب در خلیل شهر نقش خدماتی این شهر می‌باشد. ۷- نرخ بیکاری ۲۱ درصدی در خلیل شهر نیز برابر با جمعیتی معادل ۵۹۲ نفر می‌باشد. ۸- ضمناً نرخ بیکاری در این شهر نسبت به شهرستان بهشهر بسیار بیشتر است. ۹- ۵۲/۹۱ درصد از پاسخگویان از لحاظ بُعد اجتماعی از ایجاد شهر خلیل شهر راضی و حدود ۲۱/۲۴ درصد ناراضی بوده‌اند. ۱۰- حدود ۲۵/۳۵ درصد از پاسخگویان از لحاظ

بعد اقتصادی از ایجاد شهر خلیل شهر راضی و حدود ۵۸/۲۱ درصد ناراضی بوده اند. ۱۱- حدود ۴۶/۸۱ درصد از پاسخگویان از لحاظ بُعد محیطی از ایجاد شهر خلیل شهر راضی و حدود ۲۸/۱۹ درصد ناراضی بوده اند.

با توجه به نتیجه فرضیه‌های مورد مطالعه، فقط با تغییر نام یک روستا به شهر به واسطه داشتن یک تعداد مشخص جمعیت نمی‌توان باعث پیشرفت روستاها شد؛ درحالی‌که می‌توان با تصویب بودجه ای برای روستاییان و مشاغل روستایی مثل دامداری، کشاورزی، قالیبافی و صنایعی که در بسیاری از روستاها رو به انقراض است هم ایجاد اشتغال کرد و هم باعث پیشرفت زندگی روستاییان شد. بر اساس مصوبه هیأت دولت و تصمیمات متخذه تمام مراکز بخش‌ها که قبل از این روستا بودند به شهر تبدیل شده اند. شاید این تصمیم برای ساکنان روستاها خوشحالی در پی داشته باشد، که روستای محل سکونت آنان به شهر ارتقا یافته است. اگر چه تمام روستاهای مرکز بخش که تبدیل به شهر شده‌اند. هنوز هم چهره و بافت روستایی دارند، اما در نهایت با احداث خیابان و کوچه و میدان و معابر و پارکها و تأسیسات عمومی و تجاری و اداری، این وضعیت موجب از بین رفتن هکتارها زمین مرغوب و مستعد کشاورزی در روستا خواهد شد. در پی تبدیل روستا به شهر در مراکز بخشها، در آینده با رشد شهرنشینی و گسترش آن شهرها، روستاهای همجوار هم در طرح توسعه شهری قرار می‌گیرند و زمین‌های بیشتری از حالت کشت خارج میشوند و تبدیل به زمینهای شهری و تجاری خواهند شد. در صورت توسعه شهرنشینی، دیگر هیچ کشاورزی در محیط شهری قادر به کشت و کار کشاورزی هم نخواهد بود. مراکز بخشها هم اکنون به‌عنوان یک شهر مرکزی در هر بخش، روستاهای اطراف را به صورت اقماری زیر پوشش قراردادده اند و آنها هم که نزدیک‌ترند در آینده در شهر مرکزی حل خواهند شد؛ بدون آنکه زمین کشاورزی افزوده شود. بنابراین نتایج بررسی فرضیه‌ها به شرح زیر می‌باشد:

- تبدیل روستا به شهر باعث بهبود کیفیت زندگی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی گردیده است.

طبق بررسی‌های انجام شده اکثریت پاسخگویان از لحاظ بُعد اجتماعی و محیطی از ایجاد شهر خلیل شهر راضی و ۲۱،۵۸ درصد از لحاظ بُعد اقتصادی ناراضی بوده اند. بنابراین روند تبدیل روستا به شهر در مورد شهر خلیل شهر در ابعاد اجتماعی و محیطی موفق و در بُعد اقتصادی نا موفق ارزیابی شده است.

- تبدیل روستا به شهر در کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگتر و تثبیت جمعیت در نواحی روستایی مورد مطالعه نقش دارد.

طبق بررسی‌های انجام شده با ایجاد شهر خلیل شهر از میزان مهاجرت روستاییان به شهر کاسته نشده است و این روند همچنان ادامه دارد، به‌طوری‌که سرعت تخلیه یا کاهش جمعیت (به عبارت دیگر سرعت مهاجرت فرستی) در سکونتگاه‌هایی که کم جمعیت‌تر هستند نسبت به سکونتگاه‌های پر جمعیت بیشتر می‌باشد. بنابراین این فرضیه رد می‌گردد.

- تبدیل روستا به شهر باعث افزایش فرصتهای شغلی و کاهش بیکاری در نواحی روستایی مورد مطالعه شده است.

نرخ بیکاری شهر خلیل شهر برابر با ۲۱ درصد می‌باشد، بنابراین ایجاد شهر خلیل شهر نتوانسته است از میزان بیکاری کم کند. همچنین میزان بیکاری شهر خلیل شهر از شهرستان بهشهر (۱۶ درصد) بیشتر می‌باشد. بنابراین این فرضیه هم رد می‌گردد.

- تبدیل روستا به شهر در افزایش و بهبود کارکردهای خدماتی آنها جهت آرایه خدمات بیشتر به روستاهای تحت پوشش خود در نواحی روستایی مورد مطالعه موثر است.

با ایجاد شهر خلیل شهر میزان دسترسی ساکنان این شهر و روستاهای تحت نفوذ آن به خدمات بهبود یافته است و پاسخگویان از ارائه خدمات اظهار رضایت کردند. بنابراین این فرضیه تایید می‌گردد.

راهکارها:

- تامین زیر ساختها و تسهیلات لازم در شهر خلیل شهر.
- بهبود روابط شهر و روستا با ایجاد شبکه‌های روستا شهری.
- توجه ویژه به بخش کشاورزی در جهت عدم از بین رفتن اراضی کشاورزی اطراف شهر.

- ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب با توجه به پتانسیل‌های موجود در شهر خلیل شهر.
- ایجاد تسهیلات اجتماعی برای اوقات فراغت جوانان.
- بسترسازی و ایجاد فضای مناسب برای سرمایه‌گذاری افراد ثروتمند جامعه روستایی در شهرهای کوچک از طریق اعمال سیاست‌های تشویقی و جلوگیری از پراکنش فضایی آنان به شهرها و استان‌های همجوار.
- دخالت دولت به منظور حمایت از کشاورزان در مورد جذب و بازاریابی تولیدات روستایی.
- در شهرهای کوچک تلاش‌هایی جهت سرمایه‌گذاری، افزایش فرصت‌های شغلی، ایجاد امکانات خدماتی در جهت تأمین اوقات فراغت شهروندان صورت گیرد؛ از یک طرف موجب افزایش سطح درآمد، آسایش و آرامش ساکنین خواهد شد و از طرف دیگر برای جذب مهاجرین از روستاهای اطراف نیز ایجاد جاذبه خواهد کرد.

منابع

- ۱- اکبریان رونیزی، سعیدرضا (۱۳۹۳)، بررسی نقش ارتقاء روستاها به شهر در توسعه نواحی روستایی مطالعه موردی: دهستان ایچ (شهرستان استهبان)، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، شماره ۲۱، تابستان ۱۳۹۳، صص ۱۰۱-۱۱۲.
- ۲- ایزدی‌خرامه، حسن (۱۳۸۰)، تبدیل روستا به شهر و نقش آن در توسعه روستایی (مورد استان فارس)، رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۳- بوذرجمهری، خدیجه، طاهری، علی (۱۳۹۱)، بررسی و تحلیل اثرات توسعه روستا - شهرها و شهرهای کوچک در توسعه منطقه‌ای، اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه ریزی توسعه روستایی.
- ۴- جعفرزاده راستین، مهرداد (۱۳۶۶)، جمعیت و شهرنشینی، مرکز آمار ایران.
- ۵- رحمانی‌فضلی، عبدالرضا و پریشان، مجید (۱۳۸۸)، تحولات ساختاری-کارکردی پس از تبدیل نقاط روستایی به شهر، مجله علوم جغرافیایی دانشگاه تربیت معلم، مقاله ۵، دوره ۹، جلد ۹ شماره ۱۲، بهار، صفحه ۱۰۱-۱۲۸.
- ۶- رضوانی، محمدرضا؛ منصوریان، حسن؛ احمدی، فاطمه (۱۳۸۸)، ارتقاء روستاها به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی مطالعه موردی: شهرهای فیروز آباد و صاحب در لرستان و کردستان.
- ۷- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، ایزدی‌خرامه، حسن (۱۳۸۱)، نقش تبدیل روستا به شهر در افزایش فرصت‌های شغلی و کاهش بیکاری در نواحی روستایی (مورد استان فارس)، دومین همایش دو سالانه اقتصاد ایران، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- ۸- سرایی، محمد حسین، اسکندری ثانی، محمد (۱۳۸۶)، تبدیل روستاهای بزرگ به شهرهای کوچک و نقش آن در تعادل بخشی ناحیه ای موردی شهرستان کاشمر، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۱۰.
- ۹- سیف‌الهی، محمود؛ شهابی، سیامک؛ صالحی، اصغر (۱۳۸۷)، اثرات تبدیل روستا به شهر بر بخش کشاورزی مناطق روستایی: مطالعه موردی شهر لژی در پایاب زاینده رود، فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۳، پاییز، صفحه ۹۶-۷۷.
- ۱۰- شناسنامه آبادیهای استان مازندران، ۱۳۸۵.
- ۱۱- ضیاء توانا، محمدحسن؛ امیرخانی، شهرام (۱۳۸۶)، روند تبدیل روستا به شهر و پیامدهای آن در شهرستان تالش، جغرافیا و توسعه، شماره ۱۰، پاییز و زمستان، صفحه ۱۲۸-۱۰۷.
- ۱۲- طرح هادی خلیل شهر، دفتر فنی استانداری مازندران، مهندسان مشاور بنیان طرح مازند، ۱۳۸۷.
- ۱۳- غازی، ایران، حسینی‌ابری، سیدحسن، نصری، مسعود، قدیری، نیلوفر (۱۳۸۹)، ارزیابی اثرات زیست‌محیطی تبدیل روستاها به شهر، همایش ملی انسان، محیط زیست و توسعه پایدار.

- ۱۴- فنی، زهره (۱۳۸۲)، شهرهای کوچک رویکرد دیگر در توسعه منطقه ای، چاپ دوم، انتشارات سازمان شهرداریهای کشور.
- ۱۵- قادرمرزی، حامد (۱۳۸۳)، نقش روستا شهرها در توسعه روستاهای پیرامونی (موردی: روستا شهر دهگلان)، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستا، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۶- کمانرودی کجوردی، موسی؛ عزیزپور، فرهاد و جانبازی، علی (۱۳۹۳)، پراکنده رویی شهر شیراز و تغییرات اقتصادی، اجتماعی و کالبدی روستاهای پیرامون، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، پیاپی ۹، شماره ۳، تهران، صص ۴۱-۶۲.
- ۱۷- مکانیکی، جواد؛ سرزهی، زهرا و اسکندری تانی، محمد (۱۳۹۵)، کارکرد فضایی شهرهای کوچک در ارتباط با روستاهای پیرامون مورد: شهر سریشه، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال پنجم، شماره یک، بهار، صص ۴۲-۶۰.
- ۱۸- نظریان، علی اصغر (۱۳۷۵)، نقش شهرهای کوچک در ساماندهی فضایی و توسعه ملی (مورد استان زنجان)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۴۲، مشهد.
- 19- Amy k.hahs, Mark J.Mcdonnell. (2005), Selecting Independent Measure to Quantity Melbourne Urban-Rural Gradient, Landurbplan Journal.
- 20- Aviti Gupto , Rafi Ahmad. (1999), Gomorphology and the Urban Tropics, Elsilver Science.
- 21- Clayton, B. D, Dent, D. and Dubois.,(2005), Rural Planning in Developing Countries, Earthscan Publication Ltd London.
- 22- Courtney .Paul, Lucy Mayfield, Richard Tranter, Philip Jones, Andrew Errington, (2007), Small towns as 'sub-poles' in English rural development: Investigating rural-urban linkages using subregionalsocial accounting matrices, Geoforum 38 ,1219-1232.
- 23- Egziabher,tegenber (2004), small Businesses,in small towns of the Eastrn Amhara Region , nature and Economic performance, university, of,Wsconsion.
- 24- Hindderdink, J, and titus, M, (1998), paradigms of Regional Development and the Role of Small Centers, Thela Thesis, Amsterdam.
- 25- Lynch,K, (2005), Rural-urban Interaction in the Developing World, Routledge, London and new York.
- 26- Owusu, G., (2005), The role of District Capitals in regional development: Linking smalltowns, rural-urban linkages and decentralisation in Ghana, International Development Planning Review, 27. pp. 59-90.
- 27- Tacoli, C., (2003), The links between urban and rural development', in Environment and Urbanization, 15. pp. 3-12.
- 28- Ulied.A, Biosca.O and, Rafael Rodrigo, (2010), Urban and rural narratives and spatial development trends: State of the Question, Commissioned by: Ministry of Environment, and Rural and Marine Affairs. Mcrit SL, Barcelona, Spain.
- 29- Yankson, P.W.K., (2004), Decentralisation and poverty reduction: The role of District Assemblies in Ghana, A paper presented at a NUFU Workshop on Poverty, Health and Gender at the University of Ghana, Legon, 6-8 January.

